

Türkiye'nin Yükseköğrenim Öğrenci Hareketliliğinin Uluslararası Göç Sistemi ile İlişkisi

The Relationship Between Türkiye's Higher Education Student Mobility and the International Migration System

Ezgi Özey¹ , Berrin Erkan² , Selver Özözen Kahraman¹

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çanakkale, Türkiye

² Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Fakültesi, İstatistik Bölümü, Çanakkale, Türkiye

Özet

Bu makalede Türkiye’de yükseköğrenimin uluslararasılaşma sürecinde, Türkiye’nin aldığı ve verdiği uluslararası göçlerle, Türkiye’ye yönelik yükseköğrenimde öğrenci hareketliliği arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin, yıllara göre dağılımları ve kaynak ülkeleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada, uluslararası göç ve öğrenci hareketliliğine dair veriler; sosyo-ekonomik göstergeler, gelişmişlik ve demokrasi indeksleri ile göç değişkenleri temel alınarak değerlendirilmiş, hiyerarşik regresyon ve iki aşamalı kümeleme analizleri uygulanmıştır. Analizler sonucunda, belirlenen değişkenlere göre çalışma kapsamında ele alınan ülkeler altı farklı kümede gruplandırılmıştır. Dikkat çekici bir sonuç olarak, elde edilen kümelerden biri Türklük, güçlü komşuluk bağları, dil, inanç ve kültürel benzerliklerin öne çıktığı ülkeleri içermekte ve bu ülkeler Türkiye’ye en fazla öğrenci gönderen ülkeler arasında yer almaktadır. Bulgular, Türkiye’nin uluslararası öğrenci kabulünde her bölgeden eşit düzeyde öğrenci çekmediğini ve Batı ülkelerinden farklı olarak daha çok bölgesel bir odaklanmaya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de bölgesel odaklanmanın sebepleri ilgili literatürde yeterince ele alınmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada Türkiye’yi hedef alan kaynak ülkelerin koşullarının bu durumu nasıl yönlendirdiği de analiz edilmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin göç aldığı ve verdiği ülkeler ile öğrenci hareketliliğine konu olan ülkeler arasında benzerlikler dikkat çekmektedir. Bu durum, göç ve öğrenci hareketliliği süreçlerinin benzer dinamiklerle şekillendiğini ve bu iki hareketliliğin karşılıklı bir etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Her ne kadar yükseköğretim politikalarının geniş bir küresel perspektifte oluşturulması hedeflense de pratikte bölgesel faktörler (SSCB’nin dağılması, Arap Baharı ve Suriye Krizi gibi olaylar sebebiyle Orta Doğu’nun hareketlendirmesi ve bunun göçle birlikte öğrenci hareketliliğine dönüşmesi) bu politikaların temel yönlendiricisi haline gelmiştir. Türkiye’nin yükseköğretim politikalarının daha çok bölgesel bağlantılara odaklanması, uluslararasılaşma perspektifini daraltma riski taşımaktadır. Türkiye’de yükseköğrenimin uluslararasılaşmadan beklediği faydayı görebilmesi için öncelikle bölgesel çekim merkezi olmanın ötesine geçilerek, beşerî sermayesine katkı sağlayabilecek düzeyde yükseköğrenim kurumları geliştirilmelidir.

Abstract

This study focuses on the relationship between international migration flows to and from Türkiye and higher education student mobility within the context of Türkiye’s higher education internationalization process. In this regard, the distribution of international students in Türkiye over the years and their source countries are examined in detail. Data on international migration and student mobility are analyzed based on socio-economic indicators, development and democracy indices, and migration variables, employing hierarchical regression and two-step clustering analyses. As a result of the analyses, the countries included in the study were grouped into six different clusters according to the identified variables. Notably, one of these clusters consists of countries in which Turkish identity, strong neighborhood ties, language, religion, and cultural similarities are prominent; these countries are also among the leading senders of students to Türkiye. The findings reveal that Türkiye does not attract students evenly from all regions but, unlike Western countries, exhibits a more regional focus. The reasons for this regional orientation in Türkiye have not been sufficiently addressed in the existing literature. Therefore, this study also analyzes how the conditions of the source countries targeting Türkiye shape this situation. In addition, similarities are observed between the countries from which Türkiye receives and sends migrants and the countries involved in student mobility. This suggests that migration and student mobility processes are shaped by similar dynamics and that these two forms of mobility are mutually interactive. Although higher education policies aim to be shaped within a broad global perspective, in practice, regional factors—such as the dissolution of the USSR, the Arab Spring, and the Syrian crisis leading to increased mobility in the Middle East and subsequent student mobility linked to migration—have become the primary drivers of these policies. Türkiye’s focus on regional connections in its higher education policies risks narrowing its internationalization perspective. In order for Türkiye to fully benefit from the internationalization of higher education, it must move beyond being merely a regional attraction hub and develop higher education institutions that contribute to its human capital at a significant level.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Uluslararası Göç Sistemi, Uluslararasılaşma, Yükseköğrenimde Öğrenci Hareketliliği

Keywords: Türkiye, International Migration System, Internationalization, Student Mobility in Higher Education.

İletişim / Correspondence:

Dr. Öğr. Üyesi Berrin Erkan
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Fen Fakültesi, İstatistik Bölümü,
Çanakkale / Türkiye
e-posta: berringultay@comu.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi / TÜBA Higher Education Research/Review (TÜBA-HER), 15(3), 555-571. © 2025 TÜBA
Geliş tarihi / Received: Kasım / November 8, 2024; Kabul tarihi / Accepted: Şubat / February 24, 2025

Bu makalenin atıf künyesi / How to cite this article: Özey, E., Erkan, B. & Özözen Kahraman, S. (2025). Türkiye’nin yükseköğrenim öğrenci hareketliliğinin uluslararası göç sistemi ile ilişkisi. *Yükseköğretim Dergisi*, 15(3), 555-571. <https://doi.org/10.53478/yuksekogretim.1581950>

ORCID: E. Özey: 0000-0001-8137-8926; B. Erkan: 0000-0001-5889-7461; S. Özözen Kahraman: 0000-0001-6024-0792

Son yarım yüzyılda küreselleşmenin etkisiyle yükseköğretimde uluslararasılaşma, üniversitelerin küresel rekabet gücünü artırma çabaları doğrultusunda stratejik bir öncelik haline gelmiştir. Özellikle son dönemlerde, ekonomilerin ve toplumların küreselleşmesi ve bölgeselleşmesi, bilgi ekonomisinin yükselişi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, yükseköğretimde uluslararasılaşmaya daha stratejik bir yaklaşım kazandırmıştır (Eriçok & Arastaman, 2022). Yükseköğretimde nispeten yeni bir olgu olarak kabul edilen uluslararasılaşma kavramı, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve akademik nedenlerle şekillenmekte olup (de Wit & Altbach, 2021) kurumsal, bilimsel ve öğrenim olmak üzere üç ana boyutta ele alınmaktadır. Her üç boyut, farklı düzeylerde uluslararası hareketlilik imkânı sunmakla birlikte, en geniş hareketlilik alanı öğrenim boyutuna aittir. Öğrenim boyutundaki yoğun hareketlilik, uluslararasılaşmanın en belirgin göstergelerinden biri olan uluslararası öğrenci hareketliliğini içermekte olup, bu çalışmada yükseköğretimde uluslararasılaşma konusu bu perspektifle ele alınmaktadır.

Küreselleşme, dünya genelinde yükseköğretimde uluslararasılaşmayı teşvik ederken, uluslararasılaşma da özellikle kültürel ve bölgesel bağlara sahip ülkeler arasında akademik hareketliliği artıran bir köprü işlevi görmektedir. Gelişmiş ülkeler küreselleşmenin fırsatlarını yükseköğretimde hızla benimserken, kaynak ve sistem eksiklikleri olan ülkeler bu süreçte bölgesel iş birlikleri yoluyla adapte olmaktadır. Bu bölgeselleşme eğiliminde mekânsal yakınlık kadar kültürel yakınlık da rol oynamaktadır. Örneğin, Asya kıtasında Çin, Hindistan ve Güney Kore'den sonra nüfusuna oranla en fazla öğrenci gönderen bölge Orta Asya'dır (Yalçınkaya & Beşirli, 2022). Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasındaki yükseköğrenim öğrenci hareketliliği de SSCB'nin dağılmasının ardından karşılıklı olarak hız kazanmıştır.

SSCB sonrası Türk Cumhuriyetlerinde yükseköğretim kurumları ve sistemlerinin uluslararasılaşma süreci, küresel yükseköğretim stratejilerinin etkisi kadar yerel politik, ekonomik, demografik ve eğitim ihtiyaçlarına da bağlı olarak şekillenmiştir (Merrill, 2019, s. 16). SSCB'den ayrılan tüm ülkeler gibi Türk Cumhuriyetlerinin bir kısmı yükseköğretimde eski sisteme devam ederken, Azerbaycan ve Kazakistan'da Batı modeline geçiş için ilk reformlar yapılmış, Azerbaycan (2005) ve Kazakistan (2010) Bologna sürecine eklenmiştir. Devam eden süreçte Azerbaycan ve Türkmenistan bu bölgeden Türkiye'ye en fazla öğrenci gönderen ülkelerdir (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2023).

Eğitim amaçlı uluslararası hareketlerin sebepleri ile hedef ülke, şehir ve üniversite seçimini etkileyen faktörler çok çeşitlidir. Bunlar arasında hedef ülkelerde yükseköğrenimin uluslararasılaşma politikaları, kriterleri, öğrenim ve yaşam maliyetleri, coğrafi avantajlar, kültürel yakınlık, güvenlik, dil avantajları, göç ve ulaşım maliyetleri, üniversitelerin nitelikleri, ilişkiler ağına kurulmuş olması, mezuniyet

sonrası iş ve yaşam olanakları sıralanabilir. Bu faktörler kaynak ve hedef ülkelere göre değişebilir. Genellikle gelişmiş ülkelere yönelik öğrenci hareketinde üniversitenin tanınırlığı, kriter ve kabul koşulları ve özel gerekçeler daha etkili olurken, gelişmekte olan ülkelere yönelik hareketlerde coğrafi ve kültürel yakınlık ile ekonomik faktörler daha etkili olmaktadır. Hedef ülkenin uluslararası öğrenci politikası ne olursa olsun asıl belirleyici olan öğrencilerin kümülatif bir etki ile tercih yapmalarıdır.

Uluslararası üniversite öğrencilerinin memnuniyet, uyum, ekonomik, psikolojik ve sosyal problemleri ile ilgili çok sayıda çalışma olmakla birlikte, bunlardan farklı olarak bu makalenin öncelikli amaçları arasında Türkiye'ye yönelik uluslararası yükseköğrenim hareketliliğini küresel olarak haritalamak, bu hareketliliğin yükseköğretimde uluslararasılaşma stratejileri ve genel göç eğilimleri ile ilişkisini bölgesel farklarla birlikte ortaya koymak, ayrıca bu hareketliliğin potansiyel göçmen yaratma kapasitesini tartışmaya açmaktır. Bu anlamda makale kapsamında cevaplamaya çalıştığımız dört araştırma sorusu bulunmaktadır:

A.S.1. Türkiye'nin uluslararası öğrenci hareketliliğine yönelik politikaları zamanla nasıl bir değişim göstermiştir ve bu değişim, öğrenci sayıları ve çeşitliliğini nasıl şekillendirmiştir?

A.S.2. Türkiye'nin göç sistemleri ile uluslararası öğrenci hareketliliği arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

A.S.3. Türkiye üniversitelerine gelen uluslararası öğrenci hareketliliği üzerinde göç, sosyo-ekonomik göstergeler, gelişmişlik ve demokrasi indeksleri ne düzeyde belirleyici bir rol oynamaktadır?

A.S.4. Türkiye'ye yükseköğrenim için gelen uluslararası öğrencilerde bölgesel bir kümelenme eğilimi gözlenmekte midir ve bu eğilimin belirleyici unsurları nelerdir?

Teorik Çerçeve

Uluslararası göç ve ardından gelen süreçleri açıklamak amacıyla kullanılan *ağ (network)*, *kurumsal ve yeni ekonomi* kuramlarının öne sürdüğü iddialar, göçlerin zaman ve mekân bağlamında kendi içinde anlamlı sistemler oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Massey ve ark., 1993; Massey ve ark., 2014). Günümüzde göçlerin tek bir kuramla açıklanamayacağı gerçeği göz önüne alındığında, bölgesel göç sistemlerinin yapısı ve sürekliliği göç hakkında daha kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Bu sistemler, belirli ülkeler arasındaki yoğun göçmen hareketliliğiyle kendini göstermekte ve kültürel, ekonomik ve siyasi bağların göç rotalarını nasıl şekillendirdiğini anlamamıza katkı sağlamaktadır. *Uluslararası göç sistemi*, büyük ölçekli göç akışlarıyla bağlantılı olarak göçmen gönderen ülkeler ile belirli bir ülke grubunu kapsayan ve göçmen kabul eden merkezi bir bölgeden oluşmaktadır (Fawcett, 1989; Kritiz & Zlotnik, 1992; Zlotnik, 1992). Bu kuram göç hareketinin gönderen ve alan ülke arasındaki sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayanan ve

önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıktığını ileri sürer (Catsles & Miller, 2008, s. 36). Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, mevcut göç sistemlerinin yeni göç akımlarını harekete geçireceği yaklaşımından hareketle, *sürekliliğe* ve *uluslararası gelişme farkına* dayalı hareketliliğe vurgu yapan *göç sistemleri teorisine* dayandırılmıştır.

Bu anlamda bu çalışma Türkiye'nin içinde bulunduğu uluslararası göç sistemlerinin yükseköğrenim hareketliliğine etkisi ile ilişkilendirilerek Kritz ve Zlotnik'in (1992) "*göç sistemleri kuramı*" çerçevesinde ele alınmıştır. Türkiye'nin içinde bulunduğu göç sistemleri üzerinden kuramın dört temel maddesi test edilmiştir.

- 1 Kuramın mesafe ile ilgili iddiası incelendiğinde (coğrafi yakınlığın göçleri artırmada bir etkisi yoktur) mesafenin tek başına yeterli bir etken olmadığı ancak etkisinin tamamen yok sayılmasının da doğru olmadığı görülmektedir.
- 2 Kuramın gelişme farkına dayalı merkez-çevre iddiası incelendiğinde, Türkiye her ne kadar merkez ülke olmasa da yarı-merkez bir ülke olarak, farklı coğrafyalardaki az gelişmiş kaynak ülkelerin hedefinde yer almaktadır.
- 3 Kuramın Türkiye'nin durumunu en iyi açıklayan maddesi (bazı ülkeler birden çok göç sistemi içinde yer alır) genellikle kaynak ülkeler için geçerlidir. Türkiye hem kaynak hem de hedef ülke olarak çoklu göç sistemine sahiptir. Örneğin, BDT-Türkiye arasında karşılıklı göç sistemine sahipken; Batı ülkeleri-Türkiye sisteminde göç veren kaynak ülke; Afrika, Türk Dünyası ve Ortadoğu-Türkiye sisteminde ise göç alan hedef ülke konumundadır.
- 4 Kuram, göç sistemlerinin istikrarlı yapıları olmadığını iddia etmektedir. Türkiye açısından durum değerlendirildiğinde, Türkiye girdiği göç sistemlerinde uzun süre kalmış ve büyük ölçüde istikrarlı olmuştur. Bu ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi şartlarla yakından ilgili bir durumdur.

Uluslararası öğrenciler, günümüzde *bireysel ve gönüllü* ulusötesi hareketlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Uluslararası öğrencilere ilişkin göç ve hareketlilik literatürü, işgücü ve mülteci hareketliliği kadar olmasa da önemli bir yere sahiptir. Klasik göç teorilerinde (İtme Çekme, Kesişen Fırsatlar, Makro ve Mikro Ekonomi vb.) öğrenci göçü genellikle göz ardı edilirken, çağdaş göç teorilerinde beşerî sermaye göçü, modernizasyon, mobilite ve ulus ötesi toplum oluşumu gibi konularla birlikte incelenmektedir.

Burada göç kavramının dinamik ve sürekli yapısını vurgulamak amacıyla *hareketlilik (mobility)* kavramı tercih edilmiştir. Günümüzde göç, sürekli bir insan hareketi olarak değerlendirildiğinden, hareketlilik kavramına yönelme uluslararası yükseköğrenim göçü literatürüne yeni bir perspektif kazandırmaktadır. Küreselleşme tartışmalarında mekân kavramının yeniden tanımlanması,

akışkanlık ve dolaşım daha genel olarak hareketlilik kavramı kapsamına girmektedir. Artan ve hızlanan hareketlilikten en çok etkilenen kesim ise çalışma ve öğrenim çağında olan gruplardır. Yükseköğrenim hareketliliği de tüm aşamalarında barındırdığı dinamizm nedeni ile bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Uluslararası göç ve hareketlilikle ilgili *başlangıç (sebepler)* ve *devam (sonuçlar)* teorileri arasında bir ayırım yapıldığında, uluslararası öğrenci hareketliliği, yalnızca öğrencilerin neden başladıklarına değil, aynı zamanda belirli bir ülkede yurtdışında eğitim alma planının nasıl/neden sürdürüldüğüne de odaklanmıştır. Massey ve ark. (1993, s. 448), "*uluslararası hareketi başlatan koşullar, onu zaman ve mekân boyunca sürdürenlerden oldukça farklı olabilir*" savı, eğitim hareketinden nitelikli göçe evrilen hareketleri açıklamada kullanılabilir.

Göçün sürekliliği, göç veren bölgelerde beşerî sermaye ve üretkenliğin azalmasına, göç alan bölgelerde ise her ikisinin artmasına yol açmaktadır. Bu durum, göç alan bölgelerde beşerî sermayenin birikimini sağlayarak ekonomik büyümeyi desteklerken, göç veren bölgelerde durgunluğu derinleştirmekte ve bu bölgelerde göç etmeyi zorunlu kılan koşulları artırmaktadır. Hedef ülkede köken ülkeye göre iş bulma olasılığını artıran bireysel beşerî sermaye özellikleri (örneğin, eğitim, tecrübe, dil becerileri) diğer koşullar eşit olduğunda uluslararası göç olasılığını artıracaktır. Göç veren bölgelerdeki okul inşası projeleri ve eğitimdeki ilerlemeler de kümülatif göç sürecini desteklemektedir; çünkü periferideki kırsal alanlarda eğitim düzeyindeki artış, göç potansiyelini artırmakta ve bu durum, bireyleri ülkelerindeki veya yurt dışındaki kentsel bölgelere göç etmeye teşvik etmektedir (Massey ve ark., 1993, s. 453). Özellikle az gelişmiş ülkelerde lise eğitiminin artması üniversite eğitimi için daha fazla potansiyel göçmen üretecektir. Findlay ve ark. (2012) öğrencilerin hareketlilik deneyimlerinin eğitim seviyesine, faaliyet türüne, varış ülkesine ve eğitimin verildiği ortama uyumuna bağlı olarak farklılık göstereceğini belirtmiştir. Öğrencilerin ülke seçiminde yurtdışında eğitim için motivasyonları kadar (*kendini geliştirme fırsatı, yurtdışında akademik deneyim, kariyer beklentileri, seyahat tercihleri ve yeni bir çevrede yeni bir deneyime sahip olmak*) ekonomik, sosyal ve akademik yaşamdaki öncelikleri de (*yaşam maliyeti, güvenlik algısı, yaşam tarzı, ırk ayrımcılığı, arkadaş ve aile, iklim ve kültür, çalışma programları ve kurslar, tesisler, destek hizmetleri, öğretim kalitesi, öğretim kadrosu ve yöntemleri, denklik, tanınma, üniversitenin imajı ve prestiji*) etkilidir. Ayrıca bu motivasyon ve tercihlerin netleşmesinde kişinin kendisi ve gideceği yer dışında üçüncü bir aktör olarak ulusal, sektörel ve kurumsal düzeyde uluslararası öğrenci hareketliliğini kolaylaştırmak için geliştirilen yükseköğretim politika ve programları (dil eğitimi, uluslararası eğitim fuarları vb.) uluslararası öğrenci hareketliliğini sürdüren kurumsallaştırılmış araçlar olarak düşünülebilir (Knight, 2004; Özözen Kahraman ve ark., 2019).

Hareketliliğin gerçekleştiği ülkeler arasındaki gelişme farkının hareketliliği göçe dönüştürebilecek düzeyde olduğunu ilgili literatürün satır aralarında görmek mümkündür. Castles ve Miller (2008), yeni bir ülkeye taşınmanın, bireysel beşeri sermaye özelliklerinin (eğitim, deneyim, eğitim, dil becerileri) daha yüksek ücret oranı ile sonuçlanacağı inancı uluslararası göç olasılığını artıracak; Wolfeil (2009) ise yurtdışında eğitim gören öğrencilerin eğitimlerine devam etme kararları, eğitimlerini tamamladıktan sonra ev sahibi ülkede kalma fırsatlarına ilişkin doğrudan algılardan etkilendiğini; Robertson (2011), uluslararası öğrencilerin eğitimini tamamladıktan sonra, göçmenlik hazırlığında olan bazı öğrencilerin öğrenci vizelerini uzun süreli ya da kalıcı ikamet iznine dönüştürme isteğinin rasyonel bir yaşam göç stratejisi olabileceğini belirtmişlerdir. Bu ifadelerle göre daha gelişmiş ülkelere yönelen öğrenci göçü, beşeri sermayeye dolayısı ile daha iyi ekonomiye katkısı nedeni ile giderek artacaktır. Göçün sürekliliği neticesinde göç sistemlerinin yaratılması yoluyla (yani, ikili ve çok taraflı anlaşmalar ve siyasi/ekonomik ilişkiler) uluslararası göç, genel olarak “mekân ve zaman üzerinde istikrar ve yapı” kazanmaktadır (Massey ve ark., 1993, s. 454).

Türk Cumhuriyetleri, Balkanlar, Ortadoğu, Afrika ve Türkiye arasında 30 yılı aşkın tek taraflı devam eden bu hareketlilik gelişme farkı ve hareketlilikten göçe dönüşme üzerinden okunabilir. Bu ülkelerden gelen öğrencilerin öğrenim hareketliliği motivasyonu için Türkiye, dil, kültür, güvenlik, yaşam maliyeti ve nispeten daha nitelikli eğitim olanakları için uygun fırsatlara sahiptir. Bu fırsatların kurumsal olarak değerlendirilmesi ve uluslararası öğrenci kabulünü kolaylaştıran YÖK stratejileri, Türkiye’nin göç sisteminde etkili olmuştur. Türkiye’de uluslararası öğrenci hareketliliğine yönelik stratejilerin neler olduğu ve bu stratejilerin tarihsel bağlam içinde nasıl evrildiği konuyu daha iyi kavramak açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’nin uluslararasılaşma politikalarının her dönemde nasıl değiştiği ve bu değişimlerin uluslararası öğrenci sayıları üzerindeki etkisi, sonraki bölümde ele alınan araştırma konularından biridir.

Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Hareketliliği: Geçmişten Günümüze Eğilimler ve Stratejiler

Uluslararası öğrenci hareketliliği, günümüzde eğitim sistemlerini ve kültürler arası etkileşimi güçlendiren önemli bir olgu haline gelmiştir. Bu hareketliliğe katılım, istikrarlı bir artış göstermekte (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2023) ve ülkelerin uluslararasılaşma stratejilerinin etkisiyle daha kapsamlı bir yapıya kavuşmaktadır. Ülkeler arası rekabetin ötesine geçen bu eğilimi belirleyen faktörler, küresel rekabetin yanı sıra öğrencilerin küresel perspektifle öğrenme arzusu ve deneyim kazanma isteğiyle de sıkı bir bağ içindedir. Aynı zamanda bu hareketlilik, ev sahibi ve gönderen ülkeler arasında ekonomik, kültürel, siyasi ve bilimsel etkileşimler

yaratarak önemli bir etki alanı oluşturur. Türkiye de bu eğilimlerden etkilenmiş ve uluslararası eğitim sahnesinde giderek daha etkin bir rol üstlenmiştir.

Türkiye, uluslararası öğrenci kabulüne 1981 yılında Yabancı Uyraklı Öğrenci Sınavı (YÖS) ile başlamış ve 1983 yılında çıkarılan “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyraklı Öğrencilere İlişkin Kanun” ile bu süreci yasal bir zemine oturtmuştur. Bu dönemde özellikle belli bölgelerden gelen öğrenciler için çeşitli kolaylaştırıcı düzenlemeler geliştirilmiştir. 2010 yılında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nın kurulması, Suriyeli göçmen öğrenciler için öğrenim ücreti muafiyeti ve yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ile çifte vatandaşlara ek kontenjan sağlanması gibi düzenlemeler, uluslararası öğrenci kabul politikalarını daha esnek ve erişilebilir hale getirmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 1983; YÖK, 2017b).

Türkiye’nin uluslararası öğrenci hareketliliğine yönelik stratejik politikaları 1990’lı yıllarda belirginleşmeye başlamıştır. Bu dönemde uluslararası arenada ortaya çıkan bölgesel dinamikler doğrultusunda, politikalar daha sistematik hale getirilmiştir (Özey, 2023). Bu stratejilerin en önemli adımlarından biri, 1992 yılında MEB Yurtdışı Eğitim ve Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan Büyük Öğrenci Projesi’dir (Öztürk, 2019; Sağiroğlu, 2015). Bu proje, Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklardan öğrenciler getirerek, eğitim yoluyla kültürel ve siyasi bağları güçlendirmeyi amaçlamış; projenin ilk aşamasında, 10.000 öğrencinin Türkiye’ye getirilmesi hedeflenmiştir (YÖK, 2020).

Uluslararasılaşma sürecinde belirleyici bir diğer adım, Türkiye’nin 1999 Helsinki Zirvesi’nde Avrupa Birliği (AB) adaylık statüsü kazanmasıdır. 2005 yılında AB müzakerelerinin başlamasıyla birlikte Türkiye, yükseköğretimde uluslararası boyuta geçiş yaparak Avrupa merkezli bir yapı oluşturma yolunda ilerlemiştir. Bu süreçte, Bologna Süreci’ne (2001) katılması ve Erasmus Programı’na dahil olması (2004) Türkiye’nin yükseköğretim sistemini uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmiş ve hareketlilik artışına katkı sağlamıştır (Erdoğan, 2010).

2009 sonrası dönem, uluslararasılaşmada yeni bir sürecin başlangıcını temsil etmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) iktidara gelmesiyle birlikte üniversite sisteminde çeşitli dönüşümler yaşanmıştır (Toprak, 2017). Türkiye’nin 1998 yılında dış politikada başlattığı “Afrika Açılımı”, ticaret, güvenlik, sağlık ve eğitim gibi konularda Sahra Altı Afrika ile daha derin ilişkiler kurulmasını sağlamıştır (Oğurlu, 2018). Bu açılımın etkisi, Sahra Altı Afrika’dan gelen uluslararası öğrenci sayısında önemli artışlara yol açmıştır. Özellikle 2013-2018 yılları arasında bu bölgelerden gelen öğrenci sayısı yükselmiştir (Beydemir, 2020). Bu artışta etkili olan bir diğer önemli gelişme, 2010 yılında Yabancı Uyraklı Öğrenci Sınavı’nın (YÖS)

kaldırılmasıdır. Bu düzenleme, üniversitelere uluslararası öğrenci alımında prosedür ve kuralları belirleme konusunda daha fazla özgürlük tanıyarak, öğrenci kabul süreçlerini kolaylaştırmıştır (Gültay ve ark., 2018). Ayrıca, devlet burslarının “Türkiye Bursları” adı altında birleştirilmesi, uluslararası öğrencilere yönelik daha sistemli bir destek mekanizmasının oluşturulmasını sağlamıştır (Yılmaz, 2014).

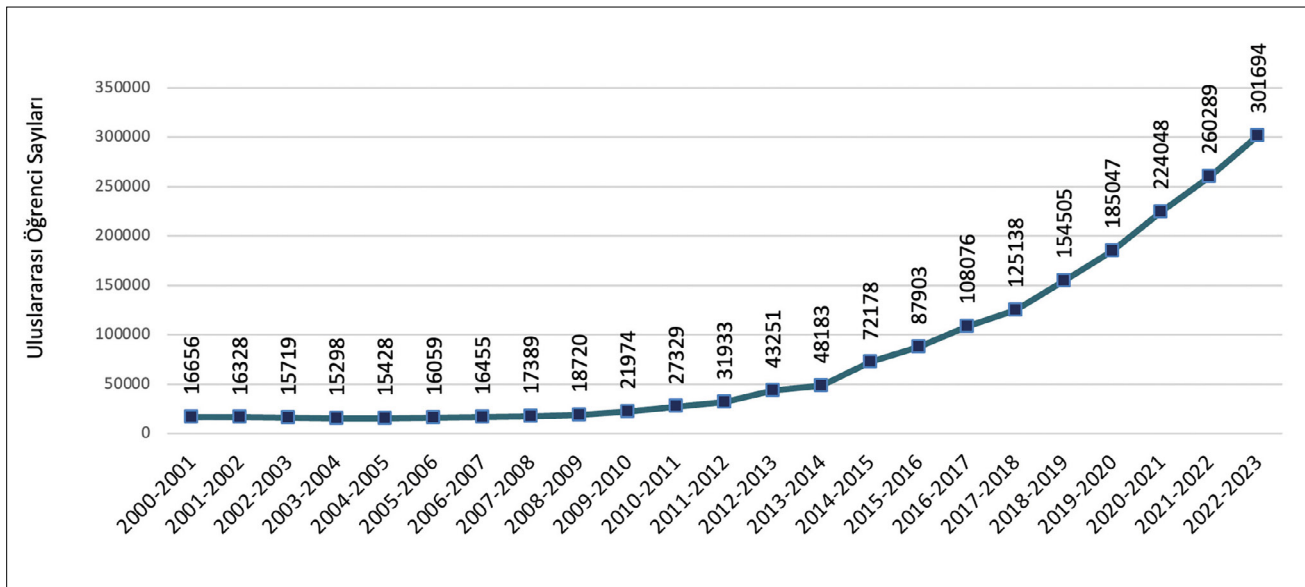
Türkiye’de yükseköğretimin uluslararasılaşmasına yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmış, ancak bu süreçte net bir stratejik çerçevenin eksikliği hissedilmiştir. Bu eksikliği gidermek amacıyla, YÖK’ün 2014 yılında yayımladığı yol haritası (Çetinsaya, 2014) ve “Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi (2018-2022)”, üniversitelerin uluslararasılaşma faaliyetlerini daha planlı ve organize bir şekilde yürütmesine olanak sağlamıştır. Bu belgede üç tema öne çıkmaktadır: Yükseköğretime Erişim, Kalite ve Kurumsal Kapasite. Bu stratejik hedefleri gerçekleştirmek ve üniversitelerin uluslararası tanınırlığını artırmak amacıyla, 2021-2022 yıllarında nitelikli uluslararası öğrenci ve öğretim elemanı sayısını artırmaya yönelik adımlar atılmıştır. Bu kapsamda uluslararası öğrencilerle ilgili şu iki madde belirlenmiştir:

- a) Barınma kapasitesinin artırılması
- b) Burs imkânlarının çeşitlendirilmesi (YÖK, 2017a).

YÖK’ün yükseköğretimde yapısal değişim çalışmaları içinde önemli bir başlık da “Hedef Odaklı Uluslararasılaşma” olmuştur. Bu proje kapsamında, YÖK ve paydaşları tarafından belirlenen hedef ülkeler şunlardır: Afganistan, Kosova, Almanya, Makedonya, Arnavutluk, Malezya, Azerbaycan, Mısır, Bosna-Hersek, Pakistan, Çin, Rusya, Endonezya, Sudan, Hindistan, Suudi Arabistan, İngiltere, Ukrayna, İran ve Yunanistan (YÖK, 2020).

■ Sekil 1

Türkiye’de Toplam Uluslararası Öğrenci Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı (2000-2023) (YÖK, 2023)

Son yıllarda kalkınma planlarında da uluslararası öğrenci hareketliliği öncelikli konular arasında yer almaktadır. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) nitelikli uluslararası öğrenci sayısının artırılmasına yönelik stratejiler içerirken, On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) ise düzenli göçü teşvik eden politikaların çeşitlendirilmesine vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’nin uluslararası öğrenciler için daha cazip ve rekabetçi bir yükseköğretim sistemi oluşturmayı hedeflediği belirtilmektedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 131; Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023, s. 153-159).

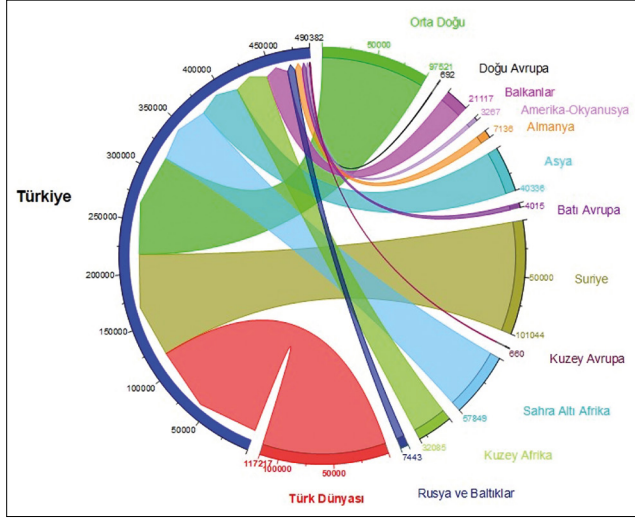
Yaşanan gelişmeler kapsamında son yirmi yılda Türkiye hem öğrenci kabul eden hem de öğrenci gönderen bir ülke olarak uluslararası eğitim sahnesinde önemli bir aktör haline gelmiştir. ■ Şekil 1’de de görüldüğü üzere 2000-2001 döneminde 16.656 olan uluslararası öğrenci sayısı, 2022-2023 döneminde 301.694’e yükselmiştir (YÖK, 2023).

Bu artışta bölgesel ve kültürel faktörlerin yanı sıra, ekonomik ve siyasi dinamiklerin de etkili olduğu görülmektedir. Özellikle Orta Doğu, Türk Cumhuriyetleri ve Asya ülkelerinden gelen öğrenciler, Türkiye’nin göç politikaları ve eğitim stratejileriyle bağlantılı olarak hareketliliğin merkezinde yer almaktadır. Bu durum hem uluslararası göç sistemleri hem de öğrenci hareketlilikleri açısından benzer ülke gruplarının öne çıktığını göstermektedir.

Başka bir ifadeyle, Türkiye’ye yönelik göç akımlarında öne çıkan ülkeler ile uluslararası öğrenci hareketliliğinde yoğunlaşan ülkeler büyük ölçüde örtüşmektedir. Kültürel, dilsel ve tarihsel bağlar bu ortaklığı güçlendirirken; Türkiye’nin bölgesel çekim merkezi rolü, bu grupları hem göç hem de eğitim bağlamında ön plana çıkarmaktadır. Özellikle Suriyeli [1] göçmenler ve öğrenciler, söz konusu politikaların ve kesişen dinamiklerin en somut yansıması olarak dikkat çekmektedir (■ Şekil 2-3-4).

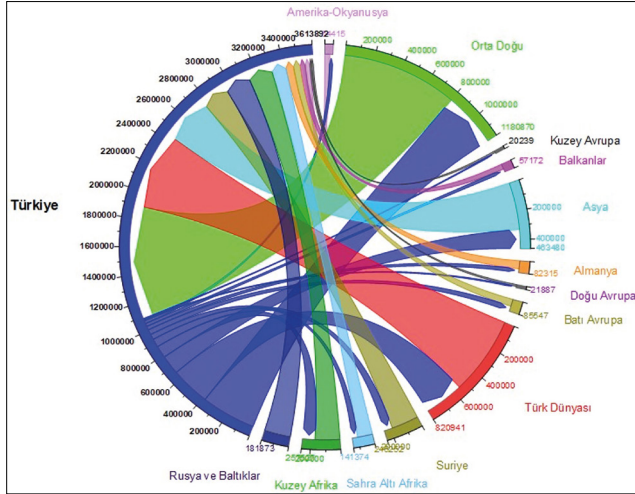
Şekil 2

Türkiye'ye Gelen Uluslararası Öğrencilerin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı [4] (2013-2023) (YÖK, 2023)

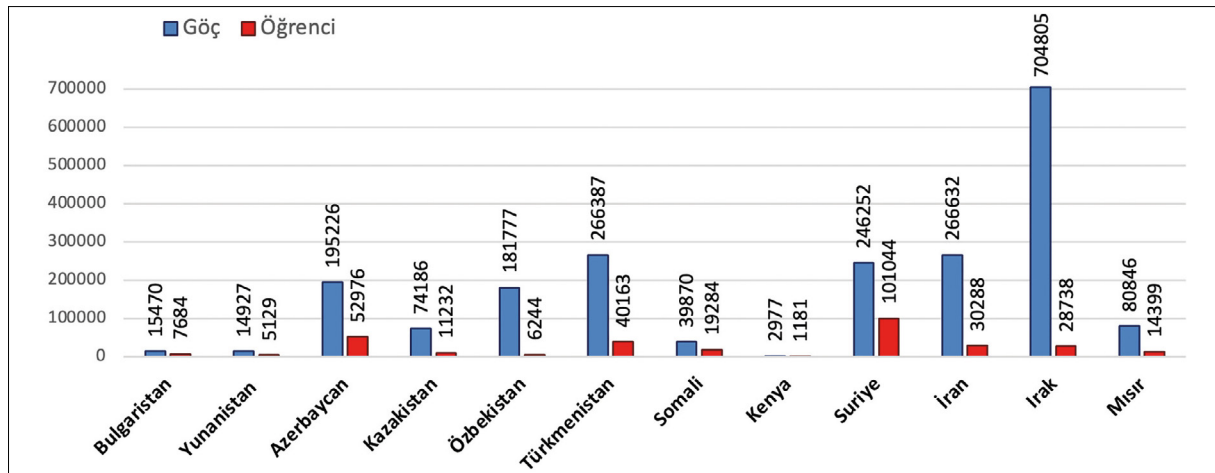
Şekil 3

Türkiye'nin Uluslararası Göç (Gelen/Giden) Sistemlerinin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (2016-2021) (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023)

Şekil 4

Seçilmiş Ülkelerin Uluslararası Göç ve Öğrenci Sayıları (TÜİK, 2016-2021; YÖK, 2013-2023)

Genel bir değerlendirme yapıldığında, 1980'lerden günümüze Türkiye'nin üniversite öğreniminin uluslararasılaştırılması konusundaki bakış açısında önemli değişimler gözlenmektedir. Başlangıçta daha dar kapsamlı ve bölgesel odaklı politikalar, zamanla küresel ölçekte daha geniş stratejilere doğru evrilmiştir. Bu stratejik dönüm noktaları, Türkiye'nin bölgesel avantajlarını kullanarak uluslararasılaşmayı başlattığını, ancak son yıllarda küresel eğitim pazarında rekabet gücünü artırmayı hedefleyen politikalarla bu süreci genişlettiğini göstermektedir. Bu değişimin en dikkat çekici sonuçları ise uluslararası öğrenci sayılarındaki artışla kendini göstermiştir (Şekil 1). Ancak, bu artışlar Türkiye'nin küresel eğitim pazarındaki rekabet gücünü artırmak için yeterli midir? Türkiye'nin uluslararasılaşma stratejileri, uluslararası öğrenci hareketliliğinde sürdürülebilir, çeşitli ve yenilikçi bir gelişim sağlayabilmiş midir? Bu ve benzeri sorular, Türkiye'nin uluslararasılaşma çabalarını değerlendirirken en fazla tartışılan konuların başında gelmektedir. Özellikle eğitim kalitesinin yükseltilmesi, küresel sıralamalarda daha üst sıralara çıkma hedefi ve daha çeşitli coğrafyalardan nitelikli öğrenciler çekme stratejilerinin ne ölçüde başarılı olduğu, bu tartışmaların merkezinde bulunmaktadır (Özoğlu ve ark., 2012; Şeremet, 2015; Kondakçı, 2011). Dolayısıyla, Türkiye'nin uluslararasılaşma politikalarının uzun vadede ne kadar etkili ve rekabetçi olduğu, analiz edilmesi gereken kritik bir sorudur. Bu sürecin sürdürülebilir ve rekabetçi hale gelmesi için, eğitim kalitesinin yükseltilmesi, akademik iş birliklerinin artırılması ve uluslararası öğrencilere yönelik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gibi stratejik adımlar atılması gerekmektedir. Ancak, bu adımlar yalnızca niceliksel büyümeye odaklanmamalı, aynı zamanda nitelikli ve kapsayıcı bir uluslararasılaşma sürecini desteklemelidir.

Veri ve Yöntem

Türkiye'deki mevcut uluslararası öğrenci hareketliliği ile ülkenin göç sistemindeki yerini ilişkilendirmeye çalıştığımız ve bu bağlamda oluşturduğumuz araştırma sorularımızı değerlendirebilmek için üç farklı veri grubunda toplanan değişkenlere ait veri setleri kullanılmıştır.

1. Grup Veriler: Ulusal resmî kurum ve kuruluşlardan elde edilen Türkiye'deki üniversitelere yönelik uluslararası hareketlilik verilerinden ve Türkiye'nin uluslararası göç istatistiklerinden oluşmaktadır. İlk olarak YÖK tarafından 2013-2023 yıllarına ait birer yıllık periyotlarla yayınlanan uluslararası öğrenci sayılarından yararlanılmıştır. Bu veriler, ilk defa 2013-2014 öğretim yılında yayınlanmış olup, en son veriler 2022-2023 dönemine aittir. Bu nedenle, değerlendirmelerimizde 2013-2023 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Çalışmada yararlanılan diğer bir veri ise TÜİK tarafından 2016-2021 yıllarına ait birer yıllık periyotlarla yayınlanan uluslararası göç verileridir. Türkiye'nin içinde bulunduğu tüm göç sistemlerinin etkisini ortaya koymak için Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçmen sayılarına yer verilmiştir. Bu veriler, Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçmenlerin vatandaşlık ülkelerine göre dağılımını göstermektedir.

2. Grup Veriler: Uluslararası resmî kurum ve kuruluşlardan elde edilen örneklem ülkelerine [2] (125 ülke) yönelik sosyo-ekonomik göstergelerden oluşmaktadır. Uluslararası resmî kurum ve kuruluşlardan elde edilen örneklem ülkelerine yönelik sosyo-ekonomik göstergeler, gelişim ve demokrasi indeksleridir. Ülkelerin ekonomik durumunu belirlemek için, gelir eşitsizliğini temsil eden Gini Katsayısı (GINI) ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) göstergeleri kullanılmıştır. Ayrıca, ülkelerin yaşam süresi, eğitim seviyesi ve

yaşam standartlarını yansıtmak üzere İnsani Gelişim Endeksi'nden (İGE) yararlanılmıştır. Demokrasi seviyelerini değerlendirmek için ise Demokrasi İndeksi (DE) kullanılmıştır.

3. Grup Veriler: Bu grupta, Ulus Aşırı Toplum Varlığı (UA), Din Ortaklığı (DO), Kültür Ortaklığı (KO), Sınır Ortaklığı (SO) ve Düzensiz Göç Sistemindeki Yeri (DGSY) değişkenleri uluslararası öğrenci hareketliliğine etkilerinin varlığı gözetilerek veri setinde yer almıştır. Bu değişkenler araştırmacılar tarafından iki ülke arasındaki ortaklıkların Var/Yok sonucu ile kategorize edilerek (Dummy değişken şeklinde) veri setine dahil edilmiştir (Tablo 1).

Türkiye'nin uluslararası öğrenci hareketliliği hakkındaki A.S.1 ve A.S.2 ile belirtilen araştırma sorularımızın yanıtları, elde edilen veri setlerine ait ilgili grafikler (Şekil 1-4) ve konu hakkındaki yayınlanmış önemli çalışmalara yer verilerek ortaya konmuştur. Ardında A.S.3 için Hiyerarşik Regresyon Analizi uygulanmış olup, analiz sonucu elde edilen bulgular çalışmanın nicel yönünü kuvvetlendirmiştir. Ayrıca Türkiye'ye yükseköğrenim için gelen uluslararası öğrencilerde bölgesel bir kümelenme eğilimi gözlenmektedir ve bu eğilimin belirleyici unsurlarının neler olduğunu (A.S.4) belirleyebilmek adına yöntem olarak Kümeleme Analizi kullanılmış olup ilgili yöntemin sunduğu grafiksel gösterim ile önemli bulgular ifade edilmiştir. Kullanılan yöntemlere ait bazı prensipler kısaca özetlenmiştir.

Hiyerarşik Regresyon Analizi

Birçok disiplinde sıklıkla kullanılan bu analizin amacı, bağımlı bir değişken ile bağımlı değişken üzerinde etkisi olduğu varsayılan ve bağımsız değişken olarak nitelendirilen değişken(ler) arasındaki ilişkiyi matematiksel olarak açıklamaktır. n tane veri ve p tane bağımsız değişken için

Tablo 1

Veri Setini Oluşturan Değişkenlere Ait Özellikler

Değişkenler	Veri Tipi	Yıl	Kaynak
Uluslararası Öğrenci Sayısı (UÖ)	Gelen Öğrenci Sayısı	2013-2023	YÖK
Örnekleme Dahil Edilen Ülkelerin Aldığı ve Verdiği Göç Miktarı [5] (GÖÇ)	Toplam Göçmen Sayısı	2016-2021	TÜİK
GINI Katsayısı (GINI)	Katsayı Değeri	2022	Wisevoter
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)	Kişi Başına Düşen ABD doları	2021	World Bank
İnsani Gelişim Endeksi (İGE)	İndeks Değeri	2021-2022	UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
Demokrasi İndeksi (DE)	İndeks Değeri	2021	EIU (Economist Intelligence Unit.)
Coğrafi Mesafe (CM)	Başkente Olan Uzaklık (Km)		
Ulus aşırı toplum varlığı (UA)	Var=1/Yok=0		
Kültür Ortaklığı (KO)	Var=1/Yok=0		
Düzensiz Göç Sistemindeki Yeri (DGSY)	Var=1/Yok=0		
Sınır Ortaklığı (SO)	Var=1/Yok=0		
Din Ortaklığı (DO)	Var=1/Yok=0		

kurulacak olan model açık formda,

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_{i,1} + \beta_2 x_{i,2} + \dots + \beta_k x_{i,k} + \varepsilon_i \quad (1)$$
$$= \beta_0 + \sum_{j=1}^k \beta_j x_{ij} + \varepsilon_i \quad i = 1, \dots, n$$

matris formunda ise:

$$Y = X\beta + \epsilon \quad (2)$$

şeklinde ifade edilmektedir. Buradaki amaç bağımlı değişkendeki (y) varyansın kaynağını açıkladığını düşündüğümüz bağımsız değişkenlerin (x) katsayıları olarak ifade edebileceğimiz β 'ların tahmin edilmesi ve kurulan modelin yeterliliğinin test edilmesidir (Hoffman, 2016). Bu çalışmada çoklu doğrusal regresyon modeli yardımıyla *Uluslararası Öğrenci* hareketliliği miktarındaki değişkenliği etkileyen faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda model için kullanılacak değişkenler ve bu değişkenlerin veri tipleriyle ilgili detaylı bilgi ■ Tablo 1'de verilmiştir. Bağımsız değişken sayılarının sayıca fazla olması durumunda bir grup değişkenin etkilerinin sabit tutulduğu ve ardından diğer değişkenlerin bloklar halinde eklendiği Hiyerarşik Regresyon Analizi yöntemi de Çok Değişkenli Regresyon Analizi kapsamında değerlendirilebilecek, model oluştururken değişken seçiminde fayda sağlayacak yöntemlerin başında gelmektedir. Regresyon analizinin temel hedeflerinden biri olan β katsayılarının tahmini için literatürde önerilen, sağladığı faydalara göre değişkenlik gösteren, birçok tahmin yöntemi mevcuttur. β katsayılarının tahminini yansız olarak tahmin edebilecek olan En Küçük Kareler Yöntemi en sık kullanılan yöntemlerden biridir ve çözümü aşağıdaki formda ifade edilmektedir:

$$\hat{\beta} = (X'X)^{-1}X'y \quad (3)$$

Böylece tahmin edilen β katsayıları ile oluşturulan model, değişkenler açısından yorumlanabilir ve modelin yeterliliği değerlendirilebilir (Montgomery ve ark., 2015). Bu anlamda var olan bağımsız değişkenler ile oluşturulan farklı modellerin bağımlı değişkendeki varyansı ne kadar iyi derecede açıkladığını ölçümleyebilmek için modellere ait R^2 , $Adj R^2$, MSE (*residual mean square error, hata kareler ortalaması*) gibi kriterler kullanılmaktadır. Bu çalışmada *Uluslararası Öğrenciler (UÖ)* değişkeninin bağımlı değişken olduğu ve farklı değişken bloklarının modellerde bağımsız değişkenler olarak yer aldığı 4 farklı model tasarlanmıştır.

Kümeleme Analizi

Kümeleme Analizi son yıllarda özellikle mekânsal boyutta çalışılan sosyal bilimlerde sıklıkla tercih edilen istatistiksel bir yöntem haline gelmiştir. Kümeleme analizinin amacı; ele alınan değişkenler bazında küme içi benzerliği yüksek kümeler arası benzerliği az olan gruplar oluşturarak özellikle yüksek miktardaki veriyi sınıflandırarak yorumlanabilmesini daha kolay hale getirmektir. Kümeleme Analizi başlangıçta, *Hiyerarşik* ve *Hiyerarşik Olmayan Kümeleme Analizi* olmak üzere

iki temel algoritmaya dayanmaktadır (Hennig ve ark., 2015). Ayrıca araştırmacı deneyimlerine bağlı olarak her iki yöntemi de bir arada değerlendirebilir. Bu iki ana algoritma ise uygun kümeleri oluşturmak için çeşitli benzerlik yöntemleri kullanılmaktadır. Bazı çalışmalarda ise hem kategorik hem de sürekli değişkenlerin bir arada kullanılarak kümeleme işlemleri gerekli olmaktadır. Bunun için ise Punj ve Steward (1983) tarafından önerilen ve hiyerarşik olmayan bir kümeleme analiz yöntemi olan İki Aşamalı Kümeleme Analizi önerilmiş olup bu makale çalışmasında değişkenleriniz arasında özellikle kategorik verilerin olması nedeni ile kullanılacak olan yöntem olarak tercih edilmiştir. Bu kümeleme yönteminde Log-Olabilirlik Uzaklığı ve Öklit Uzaklığı ölçütleri kullanılmaktadır.

Bulgular: Türkiye'ye Öğrenci Göçünü Etkileyen Faktörlerin Analizi

■ Tablo 1 ile verilen değişkenlerin, Türkiye'nin uluslararası öğrenci hareketliliğinde ne düzeyde belirleyici bir rol oynadıklarını Hiyerarşik Regresyon Analizi sonucu elde edilen dört farklı model kapsamında ele alınmıştır. Tüm modellerde Uluslararası Öğrencilerin büyüklüğünü ifade eden (UÖ) değişkeni bağımlı değişken olarak kullanılmış olup, diğer sosyo-ekonomik göstergeler, gelişmişlik ve demokrasi göstergeleri, kültürel ortaklıklar ve coğrafi mesafe ile ilgili değişkenlerin etki düzeylerinin belirlenmesi amacıyla aşamalı olarak modellerde yer verilmiştir. Yöntemi kullanabilmek için veri setinin uygunluğu detaylı bir şekilde incelenmiş olup, varsayımlar sağlanarak analiz aşamasına geçilmiş ve sonuçlar elde edilmiştir. Mahalanobis Uzaklığı Ölçütü (Aggarwal, 2013) kullanılarak aykırı değerlerin kontrolü sağlandıktan sonra tasarlanan yöntemin kullanabilmesi için gerekli varsayımlar sağlanarak analiz aşamasına geçilmiştir. Bu anlamda veri setimizin büyüklüğü gerek regresyon gerekse de kümeleme analizi için verilen literatür bilgisine dayanarak yeterli bulunmuştur ($N=125$). Bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler çoklu saçılım grafiği ile incelenmiş olup ilişkilerin doğrusal model kullanımına uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon değerleri ■ Tablo 2 ile verilmiş olup, bağımsız değişkenler arasında 0,85'i geçmeyen ilişkilerin var olduğu görülmektedir. Diğer taraftan analiz öncesi kontrol edilmesi gereken önemli varsayımlardan biri olan değişkenler arasındaki çoklu bağlantı durumunun kontrolü için değişkenlere ait VIF değerleri 10'dan küçük olduğu görülmüştür. Dört farklı regresyon modelinde kullanılan değişkenler için elde edilen Max VIF değeri ■ Tablo 3'te verilmiştir. Dolayısıyla üzerinde durulan modellerde çoklu bağlantı sorunu olmadığına karar verilmiştir. Kurgulanan modellerdeki hataların dağılımları da ayrıca çeşitli grafikler (*Normal Probability Plot P-P of the Regression Standardised Residual*) ile kontrol edildiğinde bu varsayımın da karşılandığı görülmüştür.

Tablo 2

Hiyerarşik Regresyon Analizinde Kullanılan Değişkenler Arasındaki Korelasyon Matrisi

	GÖÇ	UÖ	GİNİ	GSYİH	CM	İGE	DE	UA	KO	DGSY	SO	DO
GÖÇ	1											
UÖ	,851**	1										
GİNİ	-,003	-,003	1									
GSYİH	-,047	-,086	-,095	1								
CM	-,173	-,240**	,589**	-,081	1							
İGE	-,175	-,179*	-,263**	,298**	-,304**	1						
DE	-,190*	-,299**	-,167	,318**	-,049	,619**	1					
UA	-,047	-,074	-,164	,259**	-,240**	,371**	,445**	1				
KO	,323**	,475**	-,129	-,083	-,396**	,078	-,151	,129	1			
DGSY	,160	,204*	,207*	-,235**	,132	-,528**	-,519**	-,297**	-,003	1		
SO	,442**	,558**	-,062	-,063	-,312**	,060	-,079	,004	,544**	,058	1	
DO	,150	,306**	-,006	-,096	-,176	-,471**	-,519**	-,195*	,304**	,370**	,084	1

**. Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır (2-tailed).

Ayrıca hataların bağımsızlığının kontrolü için ele alınan tüm modeller için Durbin Watson değerleri Tablo 3'te verilmiştir. Burada değerlerin 2 civarında elde edilmiş olmasıyla hataların bağımsızlığı varsayımı sağlanmıştır. Ayrıca standartlaştırılmış hataların tahmin edilen değerlere karşı oluşturulan saçılım grafiği incelendiğinde eş varyanslılık (homoscedasticity) varsayımı da sağlandığı belirlenmiştir. Dolayısıyla Hiyerarşik Regresyon analizinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli varsayımların sağlanmasının ardından analiz bulguları elde edilmiş ve yorumlanmıştır.

Model I incelendiğinde bağımlı değişken olarak ele alınan UÖ değişkeni üzerinde önemli düzeyde etkilerinin olabileceğini öne sürdüğümüz *GÖÇ*, *GİNİ*, *GSYİH* değişkenleri bağımsız değişken olarak bulunmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre bu model için en yüksek etkiyi *GÖÇ* değişkeni sağlamakta olup, modeldeki katsayısı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=17,084$, $p<0,001$). Buradaki bağımsız değişkenler olan Uluslararası Öğrenci hareketliliğindeki varyansın %73,9 gibi önemli bir miktarını açıklamaktadır. Dolayısıyla makale kapsamındaki öne sürdüğümüz *GÖÇ* değişkeni, UÖ hareketliliğini açıklayan istatistiksel olarak anlamlı bir değişkendir.

Model II de, *GÖÇ*, *GİNİ*, *GSYİH* değişkenleri kontrol edildiğinde *CM*, *İGE* ve *DE* değişkenlerinin eklenmesiyle birlikte varyansın açıklanmasına %3,9'luk katkı sağlayarak toplam varyansın açıklanma oranı %77,8'e çıkarmıştır. Ayrıca *CM* ve *DE* değişkenlerinin model için anlamlı bir değişken haline geldiğini görmekteyiz (Tablo 3.a.). Bu değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerinin

negatif olduğunu, yani ele alınan ülkelerin *CM* ve *DE* değerleri arttığında ya da azaldığında ülkemizdeki UÖ miktarının aksi yönde etkileneceğini ifade edebiliriz.

Model III, Model II' deki değişkenlerin etkisi kontrol altına alındığında *UA* ve *KO* değişkenlerinin etkisi incelenmiştir. Yeni değişkenler Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin açıklanmasındaki varyansa %3'lük bir katkı sağlayarak toplam varyansın açıklanma %80,8 düzeylerine yükseltmiştir. Ayrıca bu modelde *KO* değişkeninin model için istatistiksel olarak anlamlı olduğunu Tablo 3.a'da görülmektedir. *GÖÇ* değişkeninin etkisinin eklenen yeni değişkenlerle birlikte hala önemli düzeyde anlamı olduğu ve bunun yanı sıra *DE* ve *KO* değişkenlerinin de modele istatistiksel olarak anlamlı etkiler katmıştır. Özellikle *DE* ve *KO* değişkeninin modellerde anlamlı olacak şekilde yer alması beklediğimiz sonuçlarla uyumlu bir şekilde elde edilmiştir.

Model IV de ise çalışmada kullanmayı düşündüğümüz tüm değişkenler yer almıştır. Tüm değişkenler ile birlikte bu model *GÖÇ* kavramındaki varyansın %83'ünü açıklamaktadır. Bu da oldukça iyi bir sonuç olarak elde edilmiştir. Bu tam modelde UÖ bağımlı değişkenini etkileyen en önemli faktörlerin sırasıyla *GÖÇ*, *SO*, *DO* ve *DE* olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar çalışma kapsamında elde etmeyi düşündüğümüz önemli çıkarımlardan olmuştur. Burada *DE* değişkeninin özellikle negatif bir faktör olarak bulunması, ele alınan ülkelerdeki demokrasi indeksinin yüksek olduğu ülkelere gelen UÖ sayısının nispeten daha az olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.a

Uluslararası Öğrenci (UÖ) Bağımlı Değişkeni Kullanılarak Oluşturulan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları (N=125)

Değişkenler	Model I		Model II		Model III		Model IV	
	β katsayısı	t değeri	β katsayısı	t değeri	β katsayısı	t değeri	β katsayısı	t değeri
Sabit	-,002	-,040	-,001	-,023	-,084	-1,553	-,227	-3,109**
GÖ (x1)	,857	17,084**	,815	16,376**	,758	15,429**	,731	14,760**
GİNi (x2)	-,007	-,133	,064	1,074	,043	,773	,032	,591
GSYİH (x3)	-,044	-,873	-,015	-,294	,005	,106	-,012	-,248
CM (x4)			-,126	-2,017*	-,056	-,891	-,004	-,068
İGE (x5)			,103	1,536	,043	,663	,120	1,622
DE (x6)			-,210	-3,291*	-,147	-2,236*	-,128	-1,990*
UA (x7)					-,009	-,179	,011	,214
KO (x8)					,206	3,874*	,090	1,481
DGSY (x9)							,013	,249
SO (x10)							,159	2,843*
DO (x11)							,142	2,439*
Max VIF	1,011		2,048		2,536		3,097	
DW	2,086		1,944		1,971		2,026	
R ²	0,739		0,778		0,808		0,830	
Adj R ²	0,732		0,765		0,792		0,810	
F	98,276**		59,136**		45,763**		42,583**	
*p<0,05 ; **p<0,001								

İki Aşamalı Kümeleme analizinden doğru bulgular elde edilmesi için veri setinin kategorik olmayan değişkenlerine bir standartlaştırma yöntemi olan logaritmik dönüşüm uygulanmıştır. Böylece veri setinde birimlerden kaynaklanan farklılık ortadan kaldırılarak daha doğru yorumlanabilir kümeler elde edilmiştir. Analiz sonucunda 125 ülke Tablo 1 de verilen değişkenlere göre 6 kümede sınıflandırılmıştır (Tablo 4). Kümeler 13 ile 39 ülkeyi kapsayacak şekilde elde edilmiştir. Ayrıca Şekil 5 ile bu kümelerin oluşmasında geçerli olan en önemli değişkenler önem seviyelerine göre görülmektedir.

Şekil 5, kümelerin oluşumunu etkileyen en önemli 3 faktörün KO, DO ve DGSY değişkenleri olduğunu göstermektedir. Kümelerdeki ülkeler arasındaki ortak özellikler düşünüldüğünde bu değişkenler küme dahilindeki ülkelerin önemli ortak paydalarının olduğu aşikardır. Diğer taraftan bu 3 değişkenin haricinde ilgili küme kapsamındaki ülkelerin Türkiye'ye uluslararası öğrenci gönderimi açısından ve ele alınan diğer değişkenler açısından küme içi benzerlik ya da kümeler arası farklılık gösterdikleri konular mevcuttur.

Tablo 3.b

Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonucu Elde Edilen Modeller

Model I	$U\ddot{O} = (-0,002) + 0,857 (G\ddot{O}\ddot{C}) - 0,007 (G\ddot{I}N\ddot{i}) - 0,044 (GSY\ddot{I}H)$	$R^2 = 0,739$
Model II	$U\ddot{O} = (-0,001) + 0,815 (G\ddot{O}\ddot{C}) + 0,064 (G\ddot{I}N\ddot{i}) - 0,015 (GSY\ddot{I}H) - 0,126 (CM) + 0,103 (İGE) - 0,210 (DE)$	$R^2 = 0,778$
Model III	$U\ddot{O} = (-0,084) + 0,758 (G\ddot{O}\ddot{C}) + 0,043 (G\ddot{I}N\ddot{i}) + 0,005 (GSY\ddot{I}H) - 0,056 (CM) + 0,043 (İGE) - 0,147 (DE) - 0,009 (UA) + 0,206 (KO)$	$R^2 = 0,808$
Model IV	$U\ddot{O} = (-0,227) + 0,731 (G\ddot{O}\ddot{C}) + 0,032 (G\ddot{I}N\ddot{i}) - 0,012 (GSY\ddot{I}H) - 0,004 (CM) + 0,120 (İGE) - 0,128 (DE) + 0,011 (UA) + 0,090 (KO) + 0,013 (DGSY) + 0,159 (SO) + 0,142 (DO)$	$R^2 = 0,830$

■ Tablo 4

İki Aşamalı Kümeleme Analizi Sonucunda Ülkelerin Kümelere Dağılımı

KÜME 1: Almanya, ABD, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Fransa, Hollanda, İsveç, İtalya, Kanada, Karadağ, Romanya.	N=13
KÜME 2: Bangladeş, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Fildişi Sahili, Katar, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kuveyt, Lübnan, Malezya, Sri Lanka, Suudi Arabistan, Tacikistan, Tanzanya, Ürdün.	N=14
KÜME 3: Arjantin, Avustralya, Belarus, Brezilya, Çekya, Çin, Dominik Cumhuriyeti, Dominika, Ermenistan, Filipinler, Finlandiya, Güney Kore, Haiti, Hırvatistan, Hindistan, İrlanda, İspanya, İsrail, İsviçre, Japonya, Kolombiya, Küba, Letonya, Litvanya, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Rusya Federasyonu, Saint Kitts, Sırbistan, Slovakya, Tayland, Tayvan, Togo, Ukrayna, Venezuela, Vietnam.	N=39
KÜME 4: Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna Hersek, Bulgaristan, Gürcistan, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Kuzey Kıbrıs, Kuzey Makedonya, Libya, Özbekistan, Suriye, Türkmenistan, Yunanistan.	N=17
KÜME 5: Angola, Etiyopya, Gabon, Gana, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kenya, Kongo, Moğolistan, Moldova, Myanmar, Nepal, Uganda, Zambiya, Zimbabve.	N=14
KÜME 6: Afganistan, Bahreyn, Benin, Burkina Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Eritre, Fas, Filistin, Gambia, Gine-Bissau, Gine, Kamerun, Komorlar, Mali, Mısır, Moritanya, Nijer, Nijerya, Pakistan, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Tunus, Umman, Yemen.	N=28

Küme 1: Türkiye'ye daha az öğrenci gönderen ve Türkiye'den daha fazla öğrenci kabul eden ülkelerin yer aldığı bu grup Batı (Avrupa ve ABD) ülkelerinden oluşmaktadır. Bu grup içinde Türkiye'ye en fazla öğrenci gönderen ülke Almanya olup, bunun da Almanya-Türkiye göç sistemi ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Küme 2: İnanç temelli kültür ortaklığının yüksek olduğu ülkelere oluşan bu gruptan gelen öğrenci sayısı coğrafi mesafe (Bangladeş, Endonezya, Sri Lanka, Malezya, Kongo) ve nüfus azlığı (BAE, Katar, Kuveyt, Lübnan), eğitim dilinin Fransızca olması (Fildişi Sahili, Kongo) sebebi ile nispeten azdır.

Küme 3: Coğrafi mesafe (Japonya, Arjantin), dil farklılığı, gelişme farkı (İrlanda, İspanya, İsrail, İsviçre, Japonya) ve nüfus azlığı (Saint Kitts, Sırbistan, Slovakya) gibi sebeplerle Türkiye'ye eser miktarda öğrenci gönderen ülkeler bu grupta toplanmıştır. Bu grupta yer alan Rusya

ve Ukrayna ile göç ilişkisi yüksek olmasına rağmen uluslararası öğrenci sayısı bakımından geride kalması dikkat çekicidir.

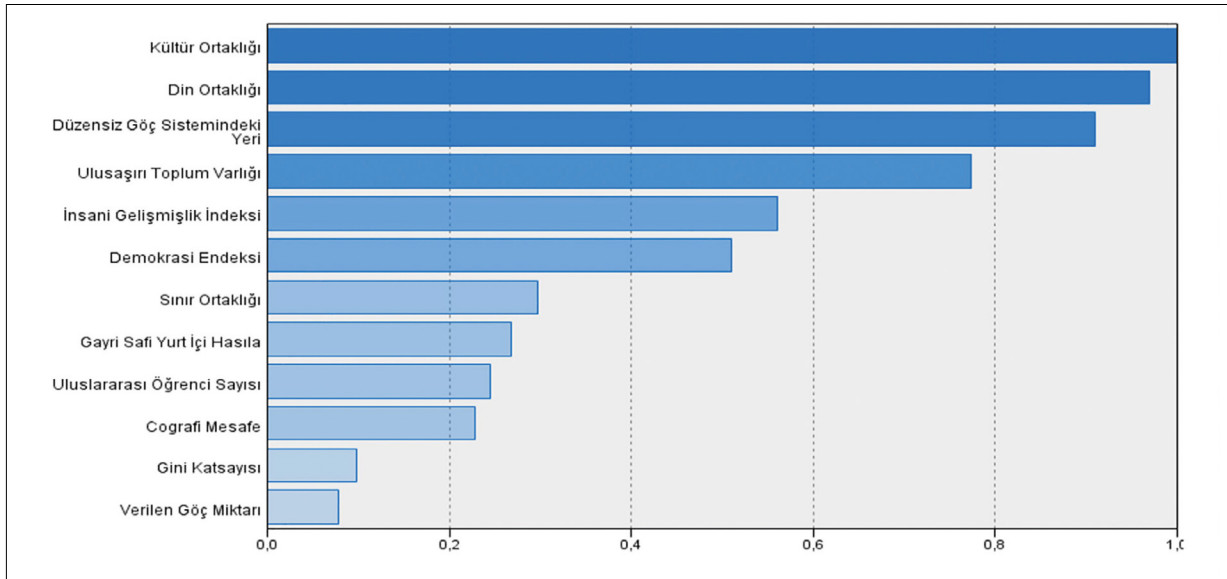
Küme 4: Balkanlar ve Orta Asya Türk ülkelerinin ağırlıklı olduğu bu grup Türklük, güçlü komşuluk bağları, dil, inanç ve kültürel ortaklıkların yoğun olduğu ve Türkiye'ye en fazla öğrenci gönderen ülkelere oluşmaktadır.

Küme 5: Türkiye'ye orta düzeyde öğrenci gönderen az gelişmiş ve az nüfuslu ülkelere oluşmaktadır (Afrika ülkeleri, Moğolistan ve Moldova).

Küme 6: Türkiye'nin düzensiz göç sisteminde yer alan az gelişmiş, ekonomileri bozuk, demokratik gelişme endeksinde son sıralarda yer alan ülkelere oluşan bu grup aynı zamanda Küme 4'ten sonra Türkiye'ye en fazla öğrenci gönderen ülkelere oluşmaktadır (Somali, Afganistan, Çad, Yemen).

■ Sekil 5

Kümeleme Analizinde Kullanılan Değişkenlerin Kümelerin Oluşumundaki Önem Düzeyine Göre Dağılımı

Sonuç ve Tartışma

Yükseköğretimde uluslararasılaşma, ülkeler arasında akademik ve bilimsel alanlarda bilgi paylaşımını teşvik etme, ekonomik kalkınmaya katkı sağlama, beşerî sermayeyi güçlendirme, kültürel etkileşimi artırma ve az gelişmiş ülkelerin, gelişmiş ülkelerin teknolojik imkanlarından yararlanarak bilgi ve inovasyon transferi yapmasını destekleme gibi önemli işlevlere sahiptir. Günümüzde birçok ülke, nitelikli insan gücünü çekme ve beşerî sermaye geliştirme hedefiyle yükseköğrenim hareketliliğini destekleyen politikalar uygulamaktadır. Türkiye de bu süreçte benzer politikalar benimseyerek uluslararası öğrenci sayısını önemli ölçüde artırmıştır. Ancak, bu artışın küresel bir çekim merkezi olma hedefiyle mi gerçekleştiği yoksa daha çok belirli bölgelerle mi sınırlı kaldığı, makale kapsamında detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Bu çerçevede makalede, Türkiye'ye yükseköğrenim amacıyla gelen uluslararası öğrencilerin bölgesel kümelenme eğilimleri ile genel göç eğilimleri arasındaki ilişkisi analiz edilmiş, ayrıca, mevcut uluslararası öğrencilerin Türkiye'nin uluslararasılaşma hedeflerine katkı sağlayıp sağlamadığı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye'deki uluslararası öğrenci hareketliliği 4 model ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Model I' de GÖÇ değişkenindeki her bir birimlik artışın Uluslararası Öğrenci sayısının artışın 0,857'lik bir artışa neden olabileceği ortaya konmuştur. Model II' de yine GÖÇ değişkeninin benzer etkiye sahip olmasının yanında CM'nin bir birimlik artışının UÖ'de 0,126'lık bir azalışa ve ülkelerin sahip olduğu DE değerlerindeki bir birimlik artışın 0,21'lik bir azalışa neden olabileceğini göstermektedir. Bunun anlamı Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenci miktarının öğrenci gönderen ülkelerin coğrafi mesafeleri ve demokrasi indeksleri arttıkça azalacak olmasıdır. Model III ise KO değişkenindeki her bir birimlik artışın 0,206'lık bir artışa yol açtığını göstermektedir. Yani öğrenci gönderen ve kültür ortaklığımızın olduğu ülke sayısı arttıkça öğrenci sayımıza artı olarak yansıyacaktır. Bu da beklenen sonuçlardan biridir. Model IV ile SO ve DO arttıkça uluslararası öğrenci sayımızın artacağına işaret etmektedir. Ayrıca genel olarak GÖÇ değişkeni tüm modellerde en etkili değişken olarak bulunmuş ve üçüncü araştırma sorumuz için önemli bir sonuç olarak elde edilmiştir. İki Aşamalı Kümeleme analizi sonuçları Türkiye'yi tercih eden uluslararası öğrencilerin bölgesel açıdan kümelenme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin büyük kısmı, komşu ülkelerden ya da Türkiye ile tarihsel veya kültürel bağları bulunan ülkelerden gelmektedir. Her iki analiz sonucuna göre, Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin büyük ölçüde Türk ve İslam ülkelerinden gelmesi kültür, inanç ve dil faktörünün önemli etkenler olduğunu göstermektedir. Bu da genel göç eğilimi ile uyumludur.

Türkiye'nin modernleşme politikaları ile içinde bulunduğu göç sistemleri arasında belirgin bir uyumsuzluk göze çarpmaktadır. Günümüzde Türkiye, batı ağırlıklı göç veren

bir kaynak ülke olmanın yanı sıra, doğu ağırlıklı göç alan bir hedef ülke konumundadır. Her geçen gün Türkiye'nin zorunlu göçle harmanlanmış kitlesel, ucuz işgücü göçüne açık hedef ülke konumu kuvvetlenmektedir. Plansız ve ihtiyaç fazlası alınan bu göçler uzun vadede toplumsal ve ekonomik sorunlara yol açarken, bir taraftan da doğası gereği ulusötesi toplum oluşumunu hızlandırmaktadır.

Kaynak ve hedef ülkeler arasında göçler, belli bir yoğunluğa ulaştığında, formal ve informal yapılar içinde ağırlar genişlemekte ve göç sebepleri başlangıç sebeplerinden farklılaşarak çeşitlenmektedir. Uluslararası öğrenciler de genellikle bu ağırları kolaylaştırıcı olarak kullanılmaktadır. Nitekim ■ Şekil 2 ve 3'te Türkiye'yi hedef ülke olarak seçen göçmenlerin ve Türkiye'ye yükseköğrenim için gelen öğrencilerin ülkeleri büyük oranda örtüşmektedir. Ancak ■ Şekil 3'ün yasal göçmenlerden oluştuğunu ve yasadışı olanların çok daha karmaşık ve sayılarının da tam olarak bilinemediğini vurgulamak gerekir. Bu sonuçlara göre, uluslararasılaşma eğilimlerinin hedefleri, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında farklı süreçlerin etkisi altındadır. Türkiye'nin aldığı öğrenciler bakımından gelişmiş ülkelerde olduğu gibi küreselleşme eğilimi olmadığı, beşerî sermayeyi kuvvetlendirme ve buna bağlı beyin göçü almaktan uzak olduğunu ifade edebiliriz.

Türkiye'deki üniversiteler arasında önemli nitelik farkları bulunmaktadır. Bu farkın en belirgin göstergeleri arasında, dünya üniversite sıralamaları ve akademik yayın performansı yer almaktadır. Prestijli sıralama kuruluşları (Times Higher Education ve QS World University Rankings vb. [3]) tarafından yapılan değerlendirmeye göre, Türkiye'den ilk 1000'e giren üniversite sayısı yalnızca 12'dir (Times Higher Education, 2025). Bu durum, Türkiye'nin uluslararası akademik rekabet gücünü artırma konusunda daha kapsamlı ve sürdürülebilir stratejilere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Öteyandan, uluslararası öğrencilerin büyük bir kısmının, daha düşük kabul kriterlerine sahip olan ve nispeten yeni kurulan Anadolu üniversitelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu eğilim, uluslararası öğrencilerin önceliklerinin nitelikli eğitimden çok, daha erişilebilir öğrenim fırsatları ve öğrenciliğin sunduğu yasal statüyü göçü kolaylaştıran bir araç olarak kullanma eğilimiyle şekillendiğini göstermektedir. Bu çerçevede, yükseköğretimde uluslararasılaşmanın yalnızca niceliksel büyümeye odaklanması, uzun vadede nitelikli akademik öğrenime erişimi, bilimsel üretkenliği ve araştırma kapasitesini olumsuz etkileyebilir. Eğer uluslararasılaşma süreci, eğitim kalitesini yükselten ve beşerî sermayeyi güçlendiren bir yapı yerine, sadece öğrenci sayısını artırmaya yönelik bir politika olarak sürdürülürse, Türkiye'nin küresel akademik rekabet gücünü artırması ve uluslararası bilimsel iş birliklerinde daha güçlü bir konum elde etmesi zorlaşacaktır. Bu neden, yükseköğretim kurumlarının uluslararası rekabet gücünü artırmak, nitelikli

bir öğrenci profili oluşturmak ve beşerî sermaye kazanımını sağlamak adına, özellikle öğrenci kabul standartlarının daha yüksek seviyede belirlenmesi, akademik başarı ve dil yeterliliği gibi faktörlerin titizlikle değerlendirilmesi önemlidir. Ayrıca, ülkeye çekilmek istenen nitelikli göçmen ve öğrencilerin, Türkiye'deki eğitim olanaklarından en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak amacıyla burs, staj ve iş fırsatları gibi destekleyici programlar geliştirilmelidir. Bu düzenlemeler, hem Türkiye'nin küresel eğitim merkezi olma hedefini destekleyecek hem de uluslararası alanda Türkiye'yi cazip bir eğitim destinasyonu haline getirecektir.

Ekler (Dipnotlar)

- 1 Suriyelilere dair resmi rakamlar tam olarak bilinmemekle birlikte, sahip oldukları temsil gücünün beklenenden daha yüksek olduğu düşünülmektedir.
- 2 Örneklem ülkeler, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2013-2023 yılları arasında her yıl yayınlanan uluslararası öğrenci sayılarını içeren listede yer alan ülkeler dikkate alınarak belirlenmiştir.
- 3 Üniversitelerin dünya çapında tanınmasının en yaygın yollarından biri, prestijli sıralama kuruluşları tarafından yapılan değerlendirmelere katılmaktır. Bu sıralamalar; eğitim kalitesi, akademik araştırmalar, yayın sayısı, uluslararası iş birlikleri ve akademik kadronun başarıları gibi kriterlere dayanmaktadır (Kireççi ve ark., 2016).
- 4 Grafiklerdeki öğrenci ve göç akımları ok yönünde gösterilmiştir.
- 5 Yabancı uyruklu nüfus kapsamında; kurs, turizm, bilimsel araştırma gibi nedenlerle 3 aydan kısa süreli vize veya ikamet izni bulunan yabancılar ile geçici koruma statüsünde ülkede bulunan Suriyeliler dâhil edilmemektedir.

Extended Abstract

The Relationship Between Türkiye's Higher Education Student Mobility and the International Migration System

Internationalization in higher learning has, over the past half century, become a strategic priority for enhancing universities' competitiveness, strengthening human capital, fostering economic development, and promoting scientific collaboration. Owing to its geographical and cultural position, Türkiye has rapidly emerged as an important actor in international student mobility. However, unlike Western countries, Türkiye's student intake is shaped less by global diversity and more by regional concentration. This pattern reflects strong parallels with migration systems and carries significant implications for Türkiye's higher learning policies.

This study examines Türkiye's internationalization of higher learning through the lens of migration systems theory and seeks to answer the following questions: How have Türkiye's international student policies evolved over time, and how has this evolution affected student numbers and diversity? What is the relationship between Türkiye's position in international migration systems and student mobility? To what extent do migration flows, socio-economic indicators, development and democracy indices influence the number of international students coming to Türkiye? Finally, do international students coming to Türkiye exhibit a pattern of regional clustering, and what factors determine this tendency?

Methodology

A quantitative research design was adopted. The dataset comprised three main groups:

- International student statistics published by the Council of Higher Education (YÖK) for the period 2013–2023,
- Migration statistics from the Turkish Statistical Institute (TÜİK) for the period 2016–2021,
- International indicators including GDP, Gini coefficient, Human Development Index, and Democracy Index.

In addition, categorical variables such as cultural, religious, and linguistic ties, shared borders, and positions within irregular migration systems were included. The data were analyzed using Hierarchical Regression Analysis and Two-Step Cluster Analysis, grouping 125 countries into six clusters.

Findings

Hierarchical regression analysis indicates that migration is the strongest factor explaining international student

mobility. Higher democracy scores and greater geographic distance exert a negative effect on student inflows, whereas cultural, linguistic, and religious affinities, along with shared borders, significantly increase student numbers. In Model IV, migration, border adjacency, and religious affinity were all found to be statistically significant.

The cluster analysis shows that international students in Türkiye are concentrated within specific regional clusters. The largest sending group consists of Balkan and Central Asian countries (e.g., Azerbaijan, Iran, Syria, Kazakhstan), followed by low-income and politically unstable countries in Africa and the Middle East (e.g., Somalia, Afghanistan, Yemen). In contrast, Western and geographically distant developed countries (e.g., Japan, Switzerland, Spain) send relatively few students to Türkiye.

Discussion

The findings demonstrate that Türkiye's international student mobility closely parallels broader migration systems. Most students come from neighboring countries or regions with strong historical and cultural linkages, supporting the theoretical argument that student mobility is deeply intertwined with existing migration networks.

Although Türkiye's higher learning policies are framed with a global vision, in practice they have been shaped largely by regional developments such as the dissolution of the USSR, the Arab Spring, and the Syrian crisis. As a result, Türkiye has become a strong regional hub for student mobility, yet its global competitiveness remains limited compared to countries that draw from more diverse origins.

Conclusion and Recommendations

Türkiye's international student numbers have increased significantly over the past two decades. However, this growth is primarily driven by regional sources such as the Turkic world, the Middle East, and Africa. The results indicate that international student mobility in Türkiye largely overlaps with broader migration trends, displaying a strong regional clustering. Unlike Western countries that benefit from global diversity, Türkiye functions as a regionally shaped hub aligned with migration systems.

The findings also confirm the applicability of migration systems theory to the internationalization of higher learning. International students choose Türkiye not only for academic opportunities but also due to the facilitating role of migration networks and cultural ties, creating

a mutually reinforcing relationship between education mobility and migration.

A striking finding is that a substantial proportion of international students are concentrated not in globally ranked universities but in newly established Anatolian universities with lower admission criteria. This tendency limits the qualitative dimension of internationalization and suggests that, for some students, education functions more as a pathway to legal status or migration opportunities than as a pursuit of academic excellence. Consequently, there is a marked mismatch between Türkiye's vision of becoming a "global education hub" and the actual student profile.

At the same time, the divergence between Türkiye's modernization policies and its position in migration systems is becoming increasingly evident. While Türkiye continues to send students to Western countries, it is simultaneously consolidating its role as a destination for students and migrants from the East. This dual role generates short-term advantages but also entails long-term risks, including declining educational quality, challenges of social integration, and weakened internationalization outcomes.

For Türkiye to fully benefit from internationalization, the focus must shift from quantitative growth to qualitative improvement. Strengthening research capacity, enhancing academic quality, improving visibility in global university rankings, raising admission standards, and diversifying scholarships and internship opportunities should be prioritized. Such measures would enable Türkiye not only to remain a regional attraction but also to evolve into a globally competitive education destination capable of producing high-quality human capital.

Kaynakça

- Aggarwal, C. C. (2013). *Outlier analysis*. Springer.
- Baydemir, M. (2020). Türkiye'nin 'Afrika açılımı': Yükseköğretimde Sahra Altı Afrikalı öğrenci hareketliliği (2013-2018). *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 56-68. <https://doi.org/10.25272/j.2149-8385.2020.6.1.05>
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP). (2022). *İnsani gelişme raporu 2022: Özet* (11 Ekim 2022). https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/HDR22%20insani%20gelisme%20ozet_11%20Ekim.pdf
- Castles, S. & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı* (B. U. Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çetinsaya, G. (2014). *Türkiye'de uluslararası öğrenciler: Gelişmeler*. SETA.
- De Wit, H. & Altbach, P. G. (2021). Internationalization in higher education: Global trends and recommendations for its future. *Policy Reviews in Higher Education*, 5(1), 28-46. <https://doi.org/10.1080/23322969.2020.1820898>
- Economist Intelligence Unit. (2023). *Demokrasi indeksi*. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021/>
- Erdoğan, A. (Ed.). (2010). *66 soruda Bologna süreci: Türk yükseköğretiminin yeniden yapılandırılması*. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı.
- Eriçok, B. & Arastaman, G. (2022). Mapping the internationalization of higher education in Türkiye. *Yükseköğretim Dergisi*, 13(2), 143-156. <https://doi.org/10.53478/yuksekogretim.1163655>
- Fawcett, J. T. (1989). Networks, linkages, and migration systems. *International Migration Review*, 23(3), 671-680. <https://doi.org/10.2307/2546434>
- Findlay, A. M., King, R., Smith, F. M., Geddes, A. & Skeldon, R. (2012). World class? An investigation of globalisation, difference and international student mobility. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37(1), 118-131. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2011.00454.x>
- Gültay, B., Özözen Kahraman, S., İsmayıl, G. & Çalışkan, V. (2018, Kasım 15-17). Uluslararası öğrencilerin göç potansiyelleri: ÇOMÜ örneği. B. Bacak, Ö. Topkaya, A. Kiray, & M. Ç. Tuna (Ed.), *IX Uluslararası STK Kongresi Bildirileri* (s. 73-84) içinde. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Hennig, C., Meila, M., Murtagh, F. & Rocci, R. (Ed.). (2015). *Handbook of cluster analysis*. CRC Press.
- Hoffmann, J. P. (2016). *Regression models for categorical, count, and related variables: An applied approach*. University of California Press.
- Kireççi, M. A., Bacanlı, H., Erişen, Y., Karadağ, E., Çeliköz, N., Dombaycı, M. A., Toprak, M. & Şahin, M. (2016). Türkiye'de yükseköğretimin uluslararasılaşması: Bir endeks oluşturma çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 41(187), 1-28. <https://doi.org/10.15390/EB.2016.6223>
- Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches and rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8(1), 5-31. <https://doi.org/10.1177/1028315303260832>
- Kondakçı, Y. (2011). Student mobility reviewed: Attraction and satisfaction of international students in Turkey. *Higher Education*, 62, 573-592. <https://doi.org/10.1007/s10734-011-9406-2>
- Kritz, M. M. & Zlotnik, H. (1992). Global interactions: Migration systems, processes, and policies. M. M. Kritz, L. L. Lim, & H. Zlotnik (Ed.), *International migration systems: A global approach* (s. 19-40) içinde. Clarendon Press.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J. E. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46. <https://doi.org/10.33182/gd.v1i1.546>
- Merrill, M. (2019). Internationalization of higher education in Central Asia: Implications beyond the intended. J. Silova (Ed.), *Globalization on the margins: Education and post-socialist transformations in Central Asia* (s. 211-232) içinde. Information Age Publishing.
- Montgomery, D. C., Peck, E. A. & Vining, G. G. (2015). *Introduction to linear regression analysis* (5th ed.). Wiley.
- Oğurlu, E. (2018). 1998-2018 arası dönemde Türkiye'nin Afrika deneyimi: Fikirden eyleme bir dönüşüm. *Avrasya Etüdləri*, 2, 65-94. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasya/issue/48331/611951>
- Özey, E. (2023). *Erasmus Programı hareketliliğinin Türkiye üniversitelerindeki mekânsal ve dönemsel analizi* (Yayın No. 806471) [Doktora tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özoğlu, M., Gür, B. S. & Coşkun, İ. (2012). *Küresel eğilimler ışığında Türkiye'de uluslararası öğrenciler*. SETA.
- Özözen Kahraman, S., Gültay, B. & Çalışkan, V. (2019). Uluslararası öğrencilikten kalıcı göçmenliğe: ÇOMÜ örneği. B. Gönençgil, T. A. Ertek, I. Akova, & E. Elbasi (Ed.), *1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book* (s. 1022-1032) içinde. Istanbul University Press.
- Öztürk, M. (2019). Bir kamu diplomasisi uygulaması olarak Aksaray Üniversitesi örneğinde Türkiye'nin uluslararası öğrenci kabulü. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(4), 1097-1121. <https://doi.org/10.11616/basbed.v19i51339.580529>
- Punj, G. N. & Stewart, D. W. (1983). Cluster analysis in marketing research: Review and suggestions for application. *Journal of Marketing Research*, 20(2), 134-148. <https://doi.org/10.1177/0022243783020002>
- Robertson, S. (2011). Cash cows, backdoor migrants, or activist citizens? International students, citizenship, and rights in Australia. *Ethnic and Racial Studies*, 34(12), 2192-2211. <https://doi.org/10.1080/01419870.2011.558590>
- Robertson, S., Hoare, L. & Harwood, A. (2011). Returnees, student-migrants and second chance learners: Case studies of positional and transformative outcomes of Australian international education. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 41(5), 685-698. <https://doi.org/10.1080/03057925.2011.562369>
- Sağıroğlu, A. Z. (2015). Dünyada ve Türkiye'de uluslararası öğrenci trendleri. A. Arıkmert (Ed.), *Uluslararası Öğrenci Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s. 33-43) içinde. Harf Yayınları. <https://www.internationalstudentsymposium.com/dosya/2015-sempozyum-bildiriler.pdf>
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On birinci kalkınma Planı (2019-2023): Eğitim hedefleri*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf

- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On ikinci kalkınma Planı (2024–2028): Eğitim hedefleri*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-ikinci-Kalkinma-Planı_2024-2028_11122023.pdf
- Şeremet, M. (2015). Türkiye ve İngiltere yükseköğretimindeki uluslararasılaşma politikalarına karşılaştırmalı bir yaklaşım. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5(1), 27–31.
- Times Higher Education. (2025). *World university rankings*. <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/latest/world-ranking>
- Toprak, M. A. (2017). *Kütahya kentinin sosyo-ekonomik yapısı ve gelişiminde Dumlupınar Üniversitesinin etkileri* (Yayın No. 471721) [Doktora tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (1983). *Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili kanun*. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc066/kanundmc066/kanundmc06602922.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *Uluslararası göç istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2021-45814>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2023). *UIS. Stat sitesinden alınan uluslararası öğrencilere ilişkin veriler*. <https://data.uis.unesco.org/>
- Wolfeil, N. (2009). Student mobility from new to old member states in the European Union: Changing patterns after 1st of May 2004?. *CMR Working Papers Series*, 42/100. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/140826/1/618828966.pdf>
- World Bank. (2021). *Ülkelere göre GSYİH*. <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/1f4a498/Popular-Indicators>
- Yalçınkaya, M. & Beşirli, H. (2022). Türk Cumhuriyetleri arasındaki uluslararası öğrenci hareketliliği ve bu hareketliliğin yükseköğretimin uluslararasılaşma sürecindeki rolü. *Karadeniz Araştırmaları*, 19(74), 363–382. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/70814/1138496>
- Yılmaz, D. V. (2014). *Yükseköğretimde uluslararasılaşma: Türkiye’de ulusal siyasalar, kurumsal stratejiler ve uygulamalar* (Yayın No. 395831) [Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2017a). *Yükseköğretimde uluslararasılaşma strateji belgesi (2018–2022)*. https://www.yok.gov.tr/Documents/AnaSayfa/Yuksekogretimde_Uluslararasılaşma_Strateji_Belgesi_2018_2022.pdf
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2017b). *Türk yükseköğretim sisteminde Suriyeli öğrenciler: Uluslararası konferans raporu*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/turk_yuksekogretimde_suriyeli_ogrenciler_uluslararası_konferansi_hatay.pdf
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2020). *Yükseköğretimde hedef odaklı uluslararasılaşma*. <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2021/yuksekogretimde-hedef-odakli-uluslararasılaşma.pdf>
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2023). *2013–2023 öğrenci istatistikleri*. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Zlotnik, H. (1992). Empirical identification of international migration systems. M. M. Kritz, L. L. Lim, & H. Zlotnik (Ed.), *International migration systems: A global approach* (s. 40–55) içinde. Clarendon Press.

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) Lisansı standartlarında; kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (çevrimiçi bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarıyla açık erişim olarak yayımlanmaktadır. / *This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0 Unported (CC BY-NC-ND 4.0) License, which permits non-commercial reuse, distribution and reproduction in any medium, without any changing, provided the original work is properly cited.*

Yayıncı Notu: Yayıncı kuruluş olarak Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) bu makalede ortaya konan görüşlere katılmak zorunda değildir; olası ticari ürün, marka ya da kuruluşlarla ilgili ifadelerin içerikte bulunması yayıncının onayladığı ve güvence verdiği anlamına gelmez. Yayıncının bilimsel ve yasal sorumlulukları yazar(lar)ına aittir. TÜBA, yayınlanan haritalar ve yazarların kurumsal bağlantıları ile ilgili yargı yetkisine ilişkin iddialar konusunda tarafsızdır. / *Publisher’s Note: The content of this publication does not necessarily reflect the views or policies of the publisher; nor does any mention of trade names, commercial products, or organizations imply endorsement by Turkish Academy of Sciences (TÜBA). Scientific and legal responsibilities of published manuscript belong to their author(s). TÜBA remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.*

